

חינוכאים שלום,

ל"בכל מקום שבו מחלקים דברים לשלוש או לשבע", הזהיר ניטשה את קוראיו, "תדעו שמשקרים אתכם". ניטשה התכוון לומר שתופעות אינן נוטות להתחלק בהתאם למספרים מקודשים, וכי העולם אינו נכנע לגחמות אנושיות. לרוברט סטרנברג, פסיכולוג קוגניטיבי מאוניברסיטת ייל וחוקר אינטליגנציה בעל שם עולמי, יש נטייה לחלק את התופעות שהוא חוקר לשלושה חלקים. התיאוריה שלו על האינטליגנציה האנושית היא תיאוריה משולשת לפני-ולפנים; מורכבת משלוש תת-תיאוריות שלכל אחת שלושה חלקים המחולקים אף הם לשלושה... למעשה, לסטרנברג יש שתי תיאוריות משולשות על אינטליגנציה. הראשונה, הבסיסית והמקיפה יותר, מכונה "התיאוריה המשולשת (הטריארכית) של האינטליגנציה", והאחרונה (לפי שעה) מכונה "אינטליגנציה מצליחה". על סמך ניסיונו, אנו רשאים לצפות לתיאוריה משולשת שלישית (אגב, כששואלים את סטרנברג מדוע הוא מחלק את הכול לשלושה חלקים הוא עונה: "יש לי שלושה נימוקים טובים לכך...").

אנו מקדישים עלון זה של **חינוך החשיבה** לשלושה (!) מאמרים של סטרנברג המהווים חומר רקע ל"סדנת אמון" שהוא מתעתד להנחות ב-12 וב-13 במאי בבנייני האומה בירושלים. הסדנא תעסוק בתיאוריה האחרונה שלו על האינטליגנציה ובתיאוריה שלו על סגנונות חשיבה ולמידה. קיומה הוא תולדה של שיתוף פעולה פורה בין **מכון ברנקו וייס לטיפוח החשיבה** ואגף שח"ר במשרד החינוך, התרבות והספורט, שיתוף פעולה שהניב עד כה שני כינוסים בינלאומיים בחינוך.

במאמר הראשון - "התיאוריה המשולשת של האינטליגנציה האנושית" - מציג סטרנברג תיאוריה מעמיקה, מקיפה ושיטתית ביותר על טבעה של האינטליגנציה האנושית. תיאוריה זו מורכבת משלוש תת-תיאוריות: תת-התיאוריה הראשונה - ההקשרית - דנה בהתנהגות אינטליגנטית מבחינת זיקתה (המשולשת) לסביבה החיצונית: כיצד היא מסתגלת לסביבה, מעצבת אותה או בוחרת בסביבה חדשה; תת-התיאוריה השנייה - הדו-פנית (מתייחסת גם לעולמו החיצוני וגם לעולמו הפנימי של הפרט) - דנה בהתנהגות אינטליגנטית מבחינת שני כשרים חיוניים: הכושר להסתגל לסביבות ולמטלות חדשות והכושר להפוך עיבוד מידע לאוטומטי; תת-התיאוריה השלישית - הרכיבית - דנה בהתנהגות האינטליגנטית

מבחינת עולמו הפנימי של הפרט - תהליכים פנימיים של עיבוד מידע המבוצעים על-ידי רכיבים משלושה סוגים: רכיבי-על המשמשים לתכנון, בקרה וקבלת החלטות; רכיבי ביצוע המשמשים לביצוע מטלה; רכיבי רכישת ידע המשמשים ללמידה. ניתן לייצג את התיאוריה באמצעות המשולש הבא:

תת-תיאוריה הקשרית
הסתגלות לסביבה, בחירה בסביבה,
עיצוב סביבה

תת-תיאוריה רכיבית 1. רכיבי-על: תהליכי תכנון, בקרה וקבלת החלטות. 2. רכיבי ביצוע: תהליכי ביצוע של מטלה. 3. רכיבי רכישת ידע: תהליכי למידה.	תת-תיאוריה דו-פנית הכושר להסתגל לסביבות ולמטלות חדשות; הכושר לעבד מידע באופן אוטומטי.

את התיאוריה הטריארכית שלו על אודות האינטליגנציה האנושית תיאר סטרנברג בספרו **מעבר ל-IQ** (R. Sternberg, *Beyond IQ - A Triarchic Theory of Human Intelligence*, 1985) ומיקם אותה במסגרת תיאור שיטתי של מחקר האינטליגנציה מאלפרד בינה עד ימינו בספרו **מטפורות לחשיבה - תיאוריות רווחות על אינטליגנציה** (מכון ברנקו וייס, 1998). התיאוריה הטריארכית מהווה בסיס למבחני אינטליגנציה שסטרנברג פיתח, ובמידה מסוימת לתיאוריה השנייה שלו - תיאוריית האינטליגנציה המצליחה.

במאמרו הקצר "הוראה והערכה של אינטליגנציה מצליחה" מתאר סטרנברג את התיאוריה של אינטליגנציה מצליחה - אינטליגנציה שהימצאותה ברמה סבירה מבטיחה הצלחה בתחומי החיים השונים. אינטליגנציה זו מורכבת משלושה סוגים של אינטליגנציה: אינטליגנציה אנליטית, אינטליגנציה יצירתית ואינטליגנציה מעשית.

אינטליגנציה אנליטית (IQ)

אינטליגנציה יצירתית   אינטליגנציה מצליחה

האינטליגנציה הראשונה - האנליטית - כלולה במושג האינטליגנציה המסורתית ונמדדת באמצעות סולם ה-IQ, אך שתי האינטליגנציות האחרות - היצירתית והמעשית - אינן כלולות בו; שתיהן נחוצות ללימודים, לעבודה ולתחומי חיים אחרים. לפיכך, האינטליגנציה של ה-IQ מקפחת אנשים בעלי אינטליגנציות חיוניות ולוקה בניכוי הצלחתם של נבחנים במסגרות שונות של חיים ועבודה (הספר **אינטליגנציה מצליחה - מעבר ל-IQ** ראה אור בהוצאת **מכון ברנקו וייס**).

השאלה מה דומה ומה שונה בין שתי תיאוריות האינטליגנציה של סטרנברג, בין האינטליגנציה המשולשת לבין האינטליגנציה המצליחה, היא שאלה הראויה לעיון מעמיק. עיון כזה הוא מעבר לתפקידו של דבר העורך. נסתפק, לפיכך, בהערה על ההבדל בהתכוונותן של התיאוריות: הראשונה התכוונה לספק תיאור וניתוח מדעי של האינטליגנציה כהווייתה וכוונה לקהילה המדעית; השנייה התכוונה לספק תיאור וניתוח של אינטליגנציה המאפיינת אנשים מצליחים וכוונה לקהל קוראים רחב המצפה ל"בונוס" - הצעות כיצד לאתר אנשים מצליחים וכיצד להגביר את סיכוייך שלך להצלחה. מכאן נובע ההבדל בתוכן של התיאוריות ובסגנון הצגתן. ועוד הערה: בין התיאוריה המשולשת של האינטליגנציה (פורסמה ב-1985 בספר **מעבר ל-IQ**) לבין התיאוריה של האינטליגנציה המצליחה (פורסמה

ב-1997 בספר **אינטליגנציה מצליחה**) חלפו תריסר שנים. בשנים הללו התעללו תיאורטיקנים במושג האינטליגנציה ללא רחמים: חשפו את ההטיות האידאולוגיות והמטפוריות שעומדות ביסודו (השוו ס' גולד, **אין מידה לאדם**; ר' סטרנברג, **מטפורות לחשיבה**), פירקו אותו (השוו ה' גרדנר, **אינטליגנציות מרובות**); בכל שנה מוסיף גרדנר עוד אינטליגנציה אחת או שתיים לרשימה שלו; "ירדו" על "האימפריה של ה-IQ", חשפו את המגבלות של התיאוריות השונות והציעו אינטליגנציה "רכה" ניתנת ללמידה (השוו ד' פרקינס, **Outsmarting IQ**), העמידו אותו על גורם אחד פשוט (השוו ד' גולמן, **אינטליגנציה רגשית**), ובקיצור, הראו שההוויה המכונה "אינטליגנציה אנושית" היא הוויה חמקמקה ומפוקפקת למדי המסרבת להתאים עצמה למושגים שלנו. מהלך זה אפשר לסטרנברג לדון באינטליגנציה האנושית באורח פחות יומרני ולהציע לנו תיאוריה קלילה יותר - אינטליגנציה מצליחה. יש אפוא טעם בדבריו של ניטשה כי העולם, לפחות זה האנושי, מלגלג על הקטגוריות שאנחנו מטילים עליו. במאמר השלישי בעלון זה - "סגנונות חשיבה בבית-הספר" - מציע סטרנברג תיאוריה של סגנונות למידה וחשיבה המכונה "משטר עצמי-נפשי", ומנסה בעזרת עמיתתו אלנה גריגורנקו ובאמצעות מחקרים אמפיריים וניתוח סטטיסטי, לחשוף את קיומם בלמידה של תלמידים, בהוראה של מורים ובאופיים של בתי-ספר. "תיאוריית המשטר העצמי-הנפשי" היא בעיקרה טקסונומיה של סגנונות המסווגים באמצעות קטגוריות פוליטיות (על בסיס ההנחה מרחיקת הלכת שבני אדם מארגנים את צורות המשטרים המדיניים שלהם באופן דומה לזה שבו הם מארגנים את צורות "המשטרים" הקוגניטיביים שלהם), והיא, לעניות דעתנו, הטקסונומיה האלגנטית ביותר על "יצור מנטלי" זה, חמקמק אף הוא, סגנונות של חשיבה ולמידה (השוו: פי גילד וסי' גרגר, **ללמוד בקצב שונה - סגנונות חשיבה ולמידה**, מכון ברנקו וייס, 1997).

אנו מאחלים לכם קריאה מחכימה.